

Ondřej Hejnal

Marek Jakoubek: *Antropologie a etnicita: fakta, mýty a kognice. O etnicitě pro mírně pokročilé*

Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2024. 117 s.
ISBN 978-80-7325-594-7

Kniha *Antropologie a etnicita: fakta, mýty a kognice* od Marka Jakoubka se věnuje problematice etnicity způsobem, který čtenářům nabízí kritický pohled na etablované teorie a paradigmatické směry v tomto oboru. Především se zaměřuje na slavnou publikaci *Ethnic Groups and Boundaries* editovanou Fredrikem Barthem, jejíž význam a vliv Jakoubek podrobuje systematické analýze a revizi. Na rozdíl od tradičních studií etnicity se autor nevyhýbá otevřenému přehodnocení obecných pohledů a názoru, že Barthova práce, resp. Předmluva ke zmíněnému sborníku, zcela zásadně změnila antropologii. V tomto díle nám Jakoubek předkládá otázky, zda Barthovy myšlenky a přístupy byly v roce vydání tak revoluční, jak se o nich často píše, nebo zda nebyly tyto přístupy a koncepty dobře známe již před vydáním Barthem editovaného sborníku. Tato kniha je proto cenným přínosem pro všechny, kdo se zajímají o kritické přehodnocení zažitých paradigmat ve společenských vědách.

V první kapitole Jakoubek přehodnocuje Barthův přínos pro oblast studia etnicity, přičemž sleduje historický vývoj konceptu etnicity v antropologii i v širším společenskovědním diskurzu. Kniha *Ethnic Groups and Boundaries* je často chápána jako klíčová, zakládající práce, která poprvé definovala pojem etnických skupin jako entit s jasně definovanými hranicemi. Jakoubek však dokládá, že tento přístup nebyl nijak inovativní – řada jeho základních teoretických myšlenek byla dostupná již v předchozích studiích, na které Barth sám neodkazuje. Kapitola se dále zabývá tím, jak Barthova práce s postupem času získala prestiž a vyústila ve všeobecně přijímaný konsenzus, který glorifikuje jeho práci jako začátek moderního studia etnicity.

Druhá kapitola přináší pohled na důvody Barthovy popularity, které Jakoubek vidí v souladu Barthova modelu s kognitivními mechanismy lidského vnímání. Autor zde navazuje na koncept „groupismu“ (skupinismu), jak jej definoval Rogers Brubaker. Tento termín vyjadřuje lidskou tendenci kategorizovat sociální prostředí do zřetelně oddělených skupin. Podle Jakoubka se Barthova práce stala významnou nikoliv proto, že by přinášela nové teorie nebo koncepty, ale protože koncept hranic etnických skupin, jak jej Barth prezentuje, zapadá do základních kognitivních mechanismů, a tedy intuitivně souzní s myšlením čtenářů. Tato kapitola, kombinující antropologii s evoluční psychologií a kognitivní vědou, dodává knize interdisciplinární hloubku a inovativní perspektivu. Jakoubek zde originálním způsobem

spojuje kognitivní a kulturní antropologii a ukazuje, že Barthovy teze byly široce přijímány díky tomu, jak dobře rezonovaly se základními lidskými kognitivními vzorci.

Ve třetí kapitole Jakoubek zkoumá, jakým způsobem je Barthovo dílo používáno v akademickém prostředí. Zjišťuje, že se citace „Barth 1969“ často objevuje jako pouhý formální odkaz, aniž by byla podložena reálným rozbořením či přímým vztahem k argumentaci daného textu. Jakoubek tvrdí, že Barthova práce se stala jakýmsi „prázdným signifikantem“, který má legitimizační funkci, aniž by nutně vedl k prohloubení debaty o etnicitě. Toto opakované a téměř „rituální“ odkazování na Barthovu Předmluvu odhaluje zajímavý aspekt akademického diskurzu, kde se některá díla stávají nepostradatelnými spíše díky své historické prestiži než skutečnému vlivu na aktuální výzkum. Jakoubek tak na několika příkladech ukazuje, že Barthova práce dnes slouží spíše k ritualizovanému potvrzení akademické odbornosti než jako základ skutečné analýzy a teoretického přínosu v diskusích o etnické identitě. Tímto vzhledem do akademického prostředí tak kniha přispívá k metodologické reflexi v oblasti epistemologie společenských věd.

Čtvrtá kapitola představuje překvapivý a velmi zajímavý obrat, když Jakoubek zveřejňuje dříve nepublikovanou kapitolu Axela Sommerfelta, věnovanou mezietským vztahům v západní Ugandě, která se do konečné verze Barthova sborníku nedostala. Jakoubek tuto kapitolu překládá a analyzuje, což čtenáři nabízí unikátní pohled na kulturní a etnografické posuny, jež Sommerfeltova studie reflektuje. Tato kapitola se zaměřuje na klíčové posuny v pojetí „kmenů“ a etnických skupin. Sommerfeltova práce podtrhuje dynamiku mezietských vztahů a zdůrazňuje posun od konceptu kmenů ke konceptu etnických skupin, který se v té době odehrával. Tento historický pohled obohacuje čtenáře o širší kontext, ve kterém Barthovo dílo vzniklo, a vybízí k zamyšlení, jak by Barthova kniha mohla vypadat, kdyby Sommerfeltova kapitola byla do původního vydání zařazena.

Jakoubkova kniha je důkladně zpracovaným a fundovaným dílem, které přináší novou perspektivu v pohledu na Barthovu slavnou Předmluvu a na studium etnicity jako takové. Autor se neváhá pustit do kritiky a přináší přesvědčivé argumenty, podporované bohatou historickou analýzou a přehledem literatury. Propojuje sociokulturní antropologii s kognitivní antropologií, což knize dodává jedinečnou hloubku a umožňuje, aby Barthův přínos byl zkoumán nejen z pohledu sociální vědy, ale také z hlediska lidských kognitivních tendencí. Mezi silné stránky patří také originalita a odvaha, s níž Jakoubek vyzývá akademický svět k přehodnocení přijetí Barthovy práce. Navíc díky Sommerfeltově nepublikované kapitole kniha nabízí také vzácný vhled do tehdejšího antropologického diskurzu a přináší čtenáři i originální materiály, které podtrhují hlubší myšlenkové proudy v etnografických studiích druhé poloviny 20. století. Kniha může sloužit jako cenný zdroj pro studenty a badatele, kteří chtějí nahlédnout za tradiční teoretická schémata.

Antropologie a etnicita: fakta, mýty a kognice Marka Jakoubka je důležitým příspěvkem k diskusi o etnicitě nejen v českém prostředí, ale i v širším kontextu antropologie. Jakoubek se zde projevuje jako přesvědčivý kritik, který přináší nové pohledy na klasická díla antropologické literatury a nebojí se klást (staro)nové otázky. Kniha dokáže oslovit jak studenty, tak odborníky, kteří se zabývají antropologickými studiemi etnicity a chtějí se dozvědět více o kritickém přístupu k zažitým paradigmatům. Vzhledem k dosavadní Jakoubkově publikační činnosti je překvapivé, jakou interpretační váhu a sílu přikládá Brubakerovu „groupismu“,

resp. kognitivní antropologii a evolučním výkladovým schémátům, které dříve podroboval často nelítostné kritice. Tato paradigmatická či epistemologická reorientace není v knize nijak komentována. Na potvrzení (či vyvrácení) této tendence si tedy budeme muset počkat do vydání další Jakoubkovy (ne-vojvodovské) publikace.